

Kanyarodjunk vissza néhány gondolat erejéig a múlt század végi, s e század eleji festőkolónia célkitűzéseire, újításaihoz: a valóságos ég alatt, a zöldellő dombok között, a nyári napfényben mindenkinek magának kellett kialakítania a tájhoz való viszonyát.

De idézzük Hollósy Simont magát: "Künn a szabad ég alatt egy tájképben, a vonal mint test megértése, a szín, a távlat. Ilyen iskola minden embert egyenként, egyénileg fejleszt, nemcsak kivitelben, de nézni-látni tanít a szó legszorosabb értelmében szellemileg is."

Karácsony Ernő alanyi művész. Annyira ráfelelnek tájai az akár lírai dalokat, akár komor balladákat idéző sorokra. Alanyiségéhez tartozik az Univerzum, termőfölddel, növényekkel, fákkal. Elsősorban fái tolmácsolják lelkiállapotát, mely nem derűs. Ezek a teremtmények büszkén törnek az ég felé, olykor feszületben végződnek, megtörnek, hajladoznak - akárcsak alkotójuk. Ahogyan a vihar tépi őket, ahogy a nap rájuk süt. Összemosódnak egymással és ebben az egyesülésben ábrázoljuk is jelen van. Felfelé felhők, párák, ködök baljóslatú gomolygásában folytatódik a látvány. Nincs éles határ ég és föld között, a valóság és az álom között sem.

A természet fájdalomtól vonagló arcot ölt, szél süvít a kínban tekeredő formákban. De néha, pillanatokra becsillan a fény. Ettől elviselhető.

Fenyők adják elő drámájukat, velük azonosul a fenyő-lelkű művész.

Nyugtalanság, állandó mozgás a képeken.

A tájfestő a természetből átértelmezett, szinte végtelenített formákkal jeleníti meg *Erdei szirénjeit*, csakúgy mint az *Álmod* és a kusza *Ébredést. Életút* című műve a szövevényes, kusza, jövő-menő élet pikurális megfogalmazása. A *Gyilkos tó* fatörzsei képtelenek eltávozni a táj lidérces fogságából.

A *Hargita* vulkáni hangulatot áraszt. A *Zetelaki gát* csaknem történelem, minden festőisége ellenére is felidézi a Ceausescu-kor borzalmait. A realitástól élesen elhatárolja ezeket a józan, egyszerű fehér keret. Csak a rájuk futó egyenes vonal tónusa utal harmonikusan a belül dúló háborgásra, nagyszerű megoldást kínálva a valóság és a látomás elválasztásához.

Vergődik a lélek, de az ecset szakmai tökélyvel alkalmazza technikáit. Reméljük, hogy hamarosan a tájfestő Karácsony Ernő után a portréfestővel is megismerkedhetünk.

*****

Emlékezzünk 1848/49 hőseire

Utánnnyomás: Szamosújvári Napló 1912. január 14.

Hermán János emlékiratai

Előző számunkban közzöltük Hermán János emlékiratainak első részét. Ezúttal a második, befejező rész következik.

Este a huszárok megabrakoltak, vigyázzván, hogy észre ne vegyék a készülődést. Háromnegyed nyolckor már lovon volt a huszárság, néhányan a kapitányi lakra mentek, ott az éles töltéseket kivették és kiosztották, kinek mennyi kellett. Volt egy-két legény csizma nélkül, azt is vettek tehát

ki, de egyebet nem, pedig mindig minden embernek két új mundurja volt benn, a rajtok levő pedig rongyos volt.

Ekkor érkezett az összeesküdtekhez *Zsurmay*, ki a Vilmos huszárezredben régebben 18 évet szolgált, 1846-ban a lengyel forradalom kiütésekor mint hadnagy ment el onnan. *Zsurmay* ajánlkozott a huszároknak, hogy elmegy velőük, csak lovat adjanak alá. A huszárok nagy örömmel fogadták, mert az előbb említett kapitány küldte, de különben is ismerték.

Végre tehát huszáraink elindultak a rokonszenvező lengyelek őszinte szerencse-kívánatai közt. De alig értek ki a városból, egészen más irányt vettek, nem azt, mely hazafelé vitt. Ez *Zsurmay* terve volt, kit a huszárok vezérökül felkérve, ő beleegyezett, kimondván azonban hogy ne higjenek neki vakon, hanem ha olyat látnának, a mi előttük feltűnik, szólítsák meg érte, vonják kérdőre és mindig vigyázzanak rá.

Zsurmay terve szerint tehát huszáraink a hosszabb irányban indultak el és a következő megmutatta, hogy ez így volt jobban, bár sokat szenvedtek miatta. Öt ember oda is veszett az intézkedés következtében, négy, a ki ordinanc poszton volt, egy pedig, *Hegedűs* nevezetű, ki ezt a négyet haza híni ment.

A menekvők százharmincan voltak és tizenhét vezetéket lovat vittek magokkal, mire legtöbb szükségök lehetett. Az első stáción *Zsurmay* tudtul adta, hogy az ottani földesuraságot akarja meglátogatni, nem bánja, ha néhány ember vele oda elmegy. Annálfogva *Hermán* hat emberrel elkísérte a kastélyba, mely mintegy negyedóránnyira feküdt a falutól. Nagyszerű kastély volt az, s ez alkalommal egészen kivilágítva és benne sok úri vendég, kik a huszárokat, hallván, hogy Magyarországra indultak, nagyon szívesen fogadták. Itt *Zsurmay* marsrutát kapott, mely szerint minden földesúr tartozott a menekvőknek minden szükségleteket kiszolgáltatni, számítva arra, hogy Magyarország ezeket megtérítendő. Intézkedés tétel, hogy minden állomáson gondoskodva legyen rólok s hogy útmutatót adjanak melléjük.

Egyszer éjjel tájban egy halastóhoz értek menekvőink, melynek gátja a sok esőtől s vízáradástól tökéletesen megromlott volt; úgy hogy alig ment át 15 ló: végképp járhatatlanná vált. Többen beszakadtak s bele süllyedtek, mire elhoztak egy kaput, de ez fehérségénél fogva a fekete földön éjszaka nagyon feltűnve, a lovak pedig a sok beleszakadások következtében úgy meg lévén ijedve, sehogy sem akartak keresztül menni, - tehát egyenkint kellett száz lónál többet kézen keresztül vezetni.

Volt pedig e gát legalább 70-80 lépés hosszú s némely lóval negyedóraig is tartott a vesződés. Az éjjeli őr, ki nagy rúddal járt a faluban, rúdját a lovakon darabokra törte hatalmas ütlegei következtében, a huszárokat össze vissza rángatták és sárba tiporták a lovak.

E küzdés tovább tartott 3 óránál, úgyannyira, hogy *Zsurmay* béketűrését vesztve nem akarta végét várni és azt mondá: a ki átjött, jöjjön, a ki pedig túl van a gáton, az maradjon el s vesszen ott. *Böszörményi Dani*, volt sárospataki deák, igen jó katona hozta e nyilatkozatot; - de *Hermán* őt a sor elébe állította s meghagyta, hogy amelyik indulni akar, löje főbe.

Reggel egy nagy kastélyhoz értek, fél óráig ettek, mert minden embernek volt zabja, de sok szénát is hozott magával, - a legénység pedig ezalatt pálinkázott.

Ezalatt egy fiatal lengyel fiú jött hozzájuk s arra kérte őket, hogy adjanak neki lovat, mert

szeretne velők menni.

Úgy is lett, lovat kapott és eljött Magyarországra.

Innen keresztül-kasul mentek, a merre biztosabb volt. Délután mintegy 4 óra tájban mentek el Trembovla mellett; jobbra esett e város egy völgyben, de a huszárok elkerülték. Éjszakára egy nagy faluba értek. A korcsma a falu közepén állott. Ott letelepedtek, de a lovak annyira fáradtak és kiéhezettek voltak már, hogy csak összerogytak; sok ló nem is evett a fáradtság miatt, mert ehhez nem voltak szokva, sőt ekkor már több ki is dült.

A legénység is egészen oda volt már, különösen az álmatlanságot annyira nem bírták, hogy sokan a ló mellett aludtak el. Az ottani földesúr húst főzetett számukra.

Itt Hermán élete nagy veszélyben forgott. Egy legényke, ki nappal el akart egy csárdánál maradni, mit azonban Hermán nem engedett meg, haragjában, míg aludt, agyon akarta löni, - de néhányan ezt észrevévén, megfogták s már most őt akarták föbe löni, de ezt meg Hermán nem engedte. Nagyon is megbánta szándékát a fickó. Büntetésül elkergették ló nélkül.

Még akkor éjszaka tovább mentek. Reggel felé, mikor még sötét és nagyon ködös volt, az arriere gárda jött előre jelenteni, hogy trombita-szót hall, mintha utánuk jönnének.

Erre Hermán hat emberrel visszament a dolognak utána járni; Zsurmay pedig ezalatt a svadront sorba állította. Mikor meglátták, hogy csakugyan katonaság megy utánuk, de a köd miatt annak minőségét nem lehetett kivenni, Hermán rájok kiáltott; de azok meg nem álltak, hanem folyvást jöttek szembe, míg csak lövéssel nem fenyegették. Ekkor Hermánt nevééről szólították, mert megismerte *Rác*z, a ki a fél svadronnal utánuk jött Trembovlából. Fehér köpenyegben lévén, úgy néztek ki, mint a svalizsérok. Nagyon megörültek a szerencsétlen menekvők egymásnak, csak Zsurmay nem szerette, mondván: "eddig is sok baj volt, most még több lesz." - Ekkor 7 cugot formáltak és voltak összesen 175-en.

Délután egy városba értek. Hosszú volt az s a közepén víz folyt. A mint a város végére értek, felszedték előttök a hidat s a túlparton kaszákkal állták el útjokat. Ez egy orosz papnak volt a műve, mint huszáraink megtudták egy innen velők jött fiatal lengyel úrtól, valami Maklovsky nevezetűtől. Ennek szülei a víz túlsó partján voltak s nézték, mikor lóra ült s összetett kezekkel, sírva kérték, hogy ne menjen el, de ez mit sem használt, még csak el sem búcsúzott tőlök. Csatában bátor, jó katona volt; később a lengyel légióba állt. A világosi catastrofa után Törökországba ment.

Fel volt tehát a híd szedve. A kaszások ugyan nem sokan voltak és nem is félték tőlök vitéz hazánkfiai, könnyen lelőhették volna, mit meg is akartak tenni, de Zsurmay nem engedte, mert minden bajt kerülni akart s inkább szörnyű nagyot kerültetett embereivel. Másnap az országútra tértek s 10 óra tájban egy nagy faluba. Vasárnap volt, letelepedtek a kertekben s neki vetkőztek, hogy mindent rendbe hozzanak, a lovakat megpatkolják, - mert volt náluk négy kovács, szerszámmal és volt minden huszárnál két patkó és 32 szeg, Fő cél volt tehát itt megpiheni, de a pihenés nem soká tartott. A bírónak meghagyták, hogy rendeljen ebédet minden házból,.. azonban a bíró nemsokára azzal a hírral jött vissza, hogy az emberek nem akarnak főzni s azt mondják, hogy a vendégek nem járnak igaz úton, különben bekvártélyozták magokat, mint szokás. Azonfölül jött oda néhány úr is azon hírral, hogy a parasztok rossz szándékban vannak. A huszárok ettől nem szeppentek ugyan meg, sőt elkeseredésökben tán nem is bántak volna egy kis csetepatét, de Zsurmay nem engedte, mert minden áron kerülni akarta a zürzavart.. Felszedték tehát a sátorfát s tovább mentek. Képzeltjük azt az istenhozzádot, mellyel e durva lelkű

lakosságtól elbúcsúztak.

Mintegy két óra táján egy kis városba értek, s a piacon frontba állottak. Ide sok úr jött, s meghítták menekülteinket a házakhoz, de nem volt megengedve, mert attól tartottak a vezetők, hogy majd nem tudják összeszedni embereinket. Hamarjában lovakat vasaltak. Egy lengyel úr levette kalapját, s abba a körülállóktól kéregetett pénzt, a mire ugyan a mieinknek nem volt szüksége, de a rokonszenv és jószívűség jól esett nekik és bátorítólag hatott rájuk. Egy darabig zeneszóval is kísérték őket.

A következő éjjeli állomás Colomea mellett volt egy faluban, az uraság udvarában; de nagy vigyázattal kellett oda menni, hogy a falubeliek észre ne vegyék. Azért tehát az egész falut megkerülték s a kastély hátulsó részén, hol sok gazdasági épületek volt, egy kapun egy huszár mászott be a földesúrnak hírt adandó, úgy jöttek azután a sövényt kibontani, mert erre soha sem szoktak jární. Itt igen szívesen fogadták a huszárokat. Egy fia volt akkor a háziúrnak Magyarországon, a Ferdinánd huszároknál főhadnagy. Ez a hely olyan közel volt a városhoz, hogy meghallották, mikor a takarodót verték, s a trombitaszót is meghallották. Egy batalion gyalogság és egy divisió lovasság feküdt benne. Az uraság nagyon félt, hogy észreveszik vendégeit, tehát maga kérte, hogy állítsanak ki strázsát vagy 30 embert, fejenkint egy tízest fizetett mindenkinek, - nem szeretné, úgymond, ha az udvarában fognák el a huszárokat. Ezek megvendégeltetvén, éjfél után tovább mentek.

Azután nagyon lassan haladtak, holmi rossz mellékutakon, a hol vagy hidak nem voltak, vagy ha voltak is, leszakadtak alattunk. Sok posvány volt, s azok miatt is nagyot kellett kerülni.

Későn délután egy nagy faluba értek, hol Zsurmay elment az urasághoz. Soká ott maradván, azt hitték, hogy itt maradnak éjszakára, mert a lovak ismét kidültek s elmaradtak az úton. El lehet gondolni, mennyire el voltak fáradva és enni valót itt sem kaptak; mégis, mikor Zsurmay visszajött, mindjárt elindította a csapatot. Zúgolódtak, mert lehetetlenségnek hitték, hogy lovaik még tovább bírjanak menni. Egyszer csak trappot parancsolt, mi miatt még jobban káromkodtak, hogy már egészen tönkre teszi a lovakat. Ezek az elfáradt s kicsigázott lovak, melyekben már élet is alig látszott, elkezdtek kocogni, egyik a másiktól tüzet kapott s egy egész óra járásnyira mentek így, a Nyisztra vizig.

Ekkor már egészen este volt, a lovak annyira izzadtak, hogy azt hitték a huszárok, ha most vízbe kel menniök, azonnal vége lesz valamennyinek; de azért mégis csak bele kellett menni a széles, sebes vízbe. Hermán és Böszörményi indultak legelőször, mindketten jó úszók. Szerencsésen átúszattak, egy ember sem veszett bele, sőt, annyira megfrissültek a lovak a hideg fürdőtől és friss italtól, mintha az nap nem is lettek volna úton. Ekkor elmondta Zsurmay, hogy itt fogták el az első svadront ezelőtt harmadnappal, mivel a vízen nem mertek keresztül úsztatni.

Már egy nagy bajon túl voltak tehát. Még a gránicz volt hátra. Itt a víz mentében haladtak, hogy a lódobogás ne hallassék, mivel köröskörül katonaság feküdt. Egyszer egy rétbe értek, egy nagy szénakazalnál megétették, ruháikat a víztől kifacsarták s öröket állítottak ki, hogy véletlenül meg ne támadtassanak. Egy óra múlva aztán tovább mentek.

Ez úton mindenkinek volt elég baja; ha hídra értek, többnyire vagy ember, vagy ló beleszakadt. Most már mindig hegyek közt járt az út, oly mély árkokba néztek le a hidakról, hogy az ember borzadózott bele nézni, mégis ritkán történt nagy baj.

Egyszer egy meredek hegy oldalán mentek keresztül, a lovakat eleresztették, úgy jöttek utánuk, mert ily hegyeken mindig gyalog jártak. Nagyon nyaktörő hely volt az. Legrosszabb dolga volt az

avangárdának, mert ennek nem volt szabad aludnia, míg az utója mind aludt a lovon.

Egyszer reggel egy nagy völgyben fekvő faluba értek. A földesúr szívesen látta őket. Egy kertbe telepedtek le és itt pihentek egész nap, mert legjobb lovaik kidültek, patkóik a göröngyös úton lehullván, elmaradtak, körmeik eltöredeztek és így nem bírtak menni, sőt, ha lefeküdtek, fel nem tudtak kelni, minek láttára sírva fakadt a legkeményebb szívű huszár is, hogy lovát ott kellett hagynia. Öt nagy üst mamaligát főztek kukorica lisztből, egy pár nagy hordó brinzát hoztak, szalonnát, kolbászt, minden ember számára egy füstölt kecske combot, s több ilyesmit. Alig várták, hogy megosztozhassanak rajta, mikor a mamaligát meghozták, köpenyegét terítettek le, mintegy hetet, minden cug számára egyet, a mamaligát elosztották hét egyenlő részre, - s a mint e dologban legjobban foglalatokodnék a sok éhes ember, egyszerre alármot fújnak s lóra kellett ülni.

Eleinte azt gondolták, hogy csak tréfálnak, de igaz volt az, s nem tréfa. Az út egy hegynek nyúlt fel, azon az úton tehát látták a gyalogságot, hogy állította fel magát előttök. Erre mindenki lóra ugrott, a melyiknek köpönyegén volt a mamaliga, gallérjánál fogva azt felkapta, s a drága csemegéből, a ki hamarjában hozzáférhetett, csákóját telenyomta, míg szét nem gázolták. Némelyik már lovon ült, s a kecskecombot úgy szedte fel, karddal a földről.

Hanem hiszen neki is mentek volna akkori jó kedvükben akárminek, nemhogy a gyalogság elől kitérjenek, nem is lett volna Zsurmaynak tanácsos sokat beszélni, el kellett hallgatnia, de ő csak folytatta útját elől, nem törődve semmivel. Találkoztak egy emberrel, ki azt mondta, hogy lehetetlen erre menni, mert éhen is meghalnak, falut nem találnak, és a hegyekben elvesznek. A következőzés bebizonyította, hogy nem hiába beszélt.

Vezető mindig volt, utoljára kettő is. Egy délben egy havas tetejére értek; itt találtak egy rossz pásztorkunyhót és egy boglya szénát, azt megvették, de víz kevés volt, s a lovakat nem tudták megitatni. Valamelyik huszár ráakadt egy verem burgundia répára, és vettek két hordó juhtejet; egyéb nem volt kapható, ezt az egész közt elosztották, minden emberre került egy meszelyes pohárral; a kenyeret Burgundia répa pótolta.

Ismét tovább mentek, egy hegyről le, a másikra fel, s ez így tartott késő estig. Lenn széna nem volt, a hegyen pedig vizet nem leltek, s így becsületesen étetni nem lehetett. Késő este egy nagy hegyről értek le, de csak annyi térség volt, hogy egy kis patak folyhatott, így ismét felfelé kellett menniök egy meredek hegyre. Ekkor már nagyon zúgolódtak. Zsunay szüntelen elől ment, mert nem látta hátul a bajt. Minduntalan elmaradt hátul egy ember, ha szólították, csak azzal válaszolt, hogy "akár itt halok meg, akár tovább, úgy sem bírom sem én, sem lovam."

Már ekkor annyira el voltak széljeledve, hogy az eleje legalább 4 órával előbbre volt, mint a hátulja. Senki sem tartott most már elfogatástól, mert tudták, hogy itt senki nem keres huszárt. Ez irtózatossá tette a hegyeseket, mióta Isten megteremtette, bizonyára csak most fordult meg először. Egymásután maradoztak el az emberek, némelyik kétségbeesésben meghalni, mások egy oázist keresni e rengetegben, hol magok megpihenjenek, lovaik egy kis erőt szedjenek magokba. A csapatot csak kurjongatás, lövöldözés és nagy tüzek tartották már össze.

Okt. 27-én, irtózatossá utazás után végre összeszedelődöztek, s mindent lehetőleg rendbe hozván, elindultak. Nincs az a toll, mely a legénység kimerültségét leírni képes volna, - de nincs az az elme sem, mely azt az örömet elképzelhetné, melyet akkor éreztek, mikor a hegyről leérkezvén, egy embertől oroszul kérdezték az utat, s az magyarul felelt.

Itthon voltak, fél órányira Fajnáttól.

Hogy azután mi történt: úgyis mindenki tudja. Az osztrák Mannzucht alatt nem törpült el honfitársaink lelke, a sanyarúság nem vette el az erőt karjaikból.

Vitézül harcoltak a szabadság védelmében, s méltókká tették magokat, hogy a legdicsebb magyar néven: honvédeknek neveztesse nek.

A szövegben (az első és második részben) előforduló néhány kifejezés magyarázata: **Brinza** - juhtúró (Ballagi Mór 1867-es Magyar Szótára szerint: breznóbányai túró), nyugatabbra (cseh nyelvterületen) a "brynza" juhtúrót jelent, míg a "brynda" nyomorúságot, a lengyeleknél a "bryndza" mindkettőt... keleten, ukrán-szlovák-ruszinromán nyelvterületen már csak "juhtúró" a jelentése; **Burgundia répa** - cukorrépa; Colomea - Kolomyja lengyel (ma ukrán) falu a Prut mentén; - **Faszolás** (Fassen) vételezés, ellátmány, ruházat, eszköz felvétele; - **Lénung** (lehnung) - fizetség, zsold (egyébként a mai magyar szlengben ez a "lé"); - **Mamaliga** - kukoricadara; **Mannzucht** - mannsucht (hadi, seregbeli fenytés); **Nyisztra vize** - a Dnyesztr folyó (ukránul: Dnyisztra); - **Ordinanc** (ordonanz) - eredetileg a parancs végrehajtását végző tiszt, altiszt; Stockház - (Stockhaus) fogda; **Svadron** az osztrák hadseregben 1-2 századnak megfelelő lovassági egység; **Svalizsér** - a huszárság mellé szervezett osztrák könnyűlovasság; **Tarnopol** - ma: Tyernopol, ukrainai város a Szeret partján; **Trembovla** - (egykor lengyel) ma Ukrajna, Tyerebovla, Tarnopoltól délre fekvő helység; a Gniezna patak és a Szeret folyó találkozása közelében.

*****

Emlékezzünk 1848/49 örmény hőseire!

A II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat (lapunkban is közzétett) pályázatának díjazott tanulmánya - a szerzők munkáját kis rövidítésekkel, folytatásban közöljük):

Nyéki Tamás - Tóth K. József

Az 1848-1849-es események magyarörmény szereplői

A 150 évvel ezelőtti események a hazai örménység és magyarság együttes cselekvésének szép példáit mutatják. Az örmények számarányukat messze meghaladva támogatták a forradalom ügyét, a hazai nemzetiségek közül páratlanul egységesen. Gróf Teleki Sándor író, ki honvédezedesként maga is résztvett az eseményekben, így ír "Emlékeim" című művében. (Idézi Bányai Elemér: Örmény anekdoták I. 186.0.): "Szeretem az örmény nemzetet, mert szívvel, lélekkel magyar; rajong e földért és szereti e hazát; minden nemzetiségek közt az egyedüli, mely él velünk, s halna érettünk; szorgalmas és takarékos, vállalkozó, vendégszerető nép, - pártfogója irodalmunknak, művészetünknek, bátor katona. Szabadságharcunk történetében ott állnak Kiss Ernő, Czetz János, Gorove Antal, Hankovich György és még hányan; - az 1848-49-iki erdélyi hadjáratban minden nemzetiségből került ellenünk kém, örmény egy sem. Bírunk közülük államférfiakat, magos hivatalnokokat, jeles írókat, nyelvünk az ő nyelvük, szokásaik a mi szokásaink nem tekintenek Erzerum fele s 'e földön nincsen számukra hely...' Sohasem fogom feledni azt a fogadtatást, melyben 1849 elején Szamosújvárt részesültünk."